Conf. Univ. Dr. Nicolae Xionis, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea de Stat și Capodistriană din Atena

Moartea societății contemporane. Legătura dintre Pastorală și Știință, luându-se ca pretext virusul SARS-CoV-2

În zilele noastre, mulți afirmă că Teologia nu trebuie să se amestece cu Știința, precum și că altceva este Știința, care se ocupă de lucrurile fizice și materiale, pe când altceva este Teologia, care se îndeletnicește cu cele duhovnicești. Din nefericire, celor care susțin aceste idei li se adaugă și mulți teologi, care promovează izolaționismul teologic și marginalizarea Bisericii și a Teologiei între limitele unei spiritualități vagi și din afara lumii. Acestei păreri nefondate, din punct de vedere teologic și științific, îi răspunde Sfântul Grigorie Teologul, zicând că Pastorala[1], în contradicție cu Medicina, referindu-se la preot și fiind adecvată practicii și vieții bisericești, reprezintă arta artelor și știința științelor. Deoarece Medicina se îngrijește de cele fizice și de materia stricăcioasă, ca una care, chiar dacă reușește, cu ajutorul tehnicii, adică al datelor științifice, să mențină materia în starea în care se află, nu poate să evite evoluția ei, care este dezintegrarea și dispariția, fie din cauza vreunei boli, fie din cauza timpului, care, pe baza legilor fizice, nu poate să le permită trupului și materiei depășirea limitelor naturii[2]. În plus, nu este întotdeauna sigur că menținerea și bunăstarea trupului, atunci când acestea există, sau revenirea la ele, atunci când au fost pierdute, le sunt, de fiecare dată, benefice oamenilor. De multe ori, de la boală și defecte fizice, de la sărăcie și obscuritate au tras foloase mulți oameni, descoperind și cultivând abilități pe care nici nu știau că le posedă, nici nu le considerau ca fiind atât de valoroase pentru ei[3]. Dimpotrivă, viața sacramentală și cuvântul teologic îl cultivă pe omul interior, dezvoltă spiritualitatea omului, astfel

1 Termenul reprezintă o disciplină în cadrul Facultăților de Teologie, prin care viitorii slujitori ai Sfintelor Altare sunt deprinși cu transmiterea conținutului *Revelației dumnezeiești* credincioșilor pe care îi vor păstori. Mai concret, Pastorala se ocupă cu expunerea sistematică și metodică a normelor de îndrumare a activității pastorale a preotului în parohie, a metodelor și mijloacelor de sfătuire și luminare prin care el își poate îndeplini activitatea misionară de păstor sufletesc al credincioșilor săi, pentru a-i conduce pe calea mântuirii, prin trăirea credinței în Domnul și Mântuitorul Iisus Hristos, după cum ne învață Biserica Sa. Evident, toate acestea se raportează la treptele vieții sfânt-duhovnicești, curățirea, luminarea și îndumnezeirea, prin care preotul, dar și orice credincios ajung la faptul teologhisirii, de aceea, Pastorala se raportează direct la Teologie (n. trad.).

2 Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântul al II-lea*, în *Patrologia Graeca (= PG)* 35, 425 AB.

3 *Ibidem*, 432 AB.

încât el, chiar dacă științele nu-i pot da o soluție la problemele sale fizice și sociale, să poată gestiona dificultățile și să depășească impasurile.

Prin urmare, este absolut necesar și se potrivește îndatoririlor ei ca Biserică, fără să respingă știința medicală[4], după cum și nici vreo altă știință, pe baza legăturii și sintezei trupului uman cu existența lui sufletească și duhovnicească, să intervină în orice activitate umană, fie că este de natură medicală, fie că este vorba despre o acțiune socială sau vreo decizie politică. Căci nu există activitate umană care să se desfășoare independent de starea duhovnicească a omului și să nu aibă consecințe duhovnicești și sufletești, care pot fi dezastruoase pentru păstrarea integrității sale psihosomatice. Tocmai din acest motiv, Biserica, fiindcă îl percepe pe om ca pe o întreagă entitate psihosomatică, așa cum exact el a fost creat de către Dumnezeu, care entitate unește ceea ce este trupesc cu ceea ce este sufletesc, ceea ce este material cu ceea ce este spiritual și lumea cu Dumnezeu, lucru care, din nefericire, în vremurile de acum, se încearcă să fie separat atât în viața politică, cât și, chiar mai rău, în viața bisericească a creștinilor credincioși, include în *Molitfelnic* zeci de rugăciuni care privesc sănătatea nu doar a omului, ci și a animalelor și plantelor, nefiind excluse nici elementele[5] naturii.

...nu există activitate umană care să se desfășoare independent de starea duhovnicească a omului și să nu aibă consecințe duhovnicești și sufletești, care pot fi dezastruoase pentru păstrarea integrității sale psihosomatice.

Încercarea de (auto)izolare a Bisericii de disputa privind bolile, dispută care a fost întreprinsă, luându-se ca punct de reper virusul SARS-CoV-2, de către mulți oameni de știință, oameni ai Bisericii și oameni politici, sub pretextul [diferențierii][6] domeniilor științifice dintre Teologie și Medicină, precum și al scopurilor și obiectivelor distincte ale fiecărei științe, înseamnă negarea existenței înseși a Bisericii și a rolului ei ca putere terapeutică și principiu unificator al lumii universale. Căci firii Bisericii îi aparține puterea vindecătoare, care se exprimă prin umplerea golurilor din viața umană și prin refacerea alterărilor fizice cu funcționarea din nou a legilor naturale. Această putere, care în limbajul eclesiastic și în viața sacramentală a Bisericii se numește „minune”[7], indică, în continuare, caracterul ei unificator, care asigură continuitatea istorică și ordinea în cadrul legilor fizice[8]. De aceea, potrivit Sfântului Maxim Mărturisitorul, Biserica, având

4 *Ibidem*, 428 AB.

5 Sau stihiile (n. trad.).

6 Atât în text, cât și în note, am introdus, între paranteze drepte și cu acordul autorului, uneori, chiar prin consultare directă, completări de sensuri și lămuriri privind unele nuanțe, pentru o mai ușoară și adecvată înțelegere a celor expuse (n. trad.).

7 Sau „miracol” (n. trad.).

8 Vezi Ν. Ματσούκα, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία Β›.Ἔκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστης*, ἐκδ. Π.

această putere vindecătoare a energiei dumnezeiești, este chip al unității firești a lui Dumnezeu, lucru care înseamnă că ceea ce este Dumnezeu în firea Lui, adică Unul, sunt oamenii în cadrul Bisericii. Numai prin intermediul Bisericii și prin Dumnezeiasca Euharistie sunt abolite orice diferențiere fizică și orice diferență rasială, etnică, personală sau profesională dintre oameni, făcându-le pe toate Hristos. Toți cresc împreună și sunt uniți în cadrul unui simplu și neîmpărțit har și putere a credinței, prin împărtășirea cu un Trup și un Sânge ale lui Iisus Hristos[9]. Toate acestea sunt anulate dacă Biserica se va considera incompetentă și incapabilă să ia o poziție activă în această problemă majoră a unei epidemii, în contrast cu acțiunea ecleziastică pe care a urmat-o și care a contribuit, în felul său, la cazuri similare sau asemănătoare din trecut. Rolul ei în societate este negat, iar misiunea sa pastorală este clar pusă sub semnul întrebării. Însă, pentru a înțelege mai bine această situație a Bisericii, unică în felul ei, care este susținută de către Teologie, și pentru a conștientiza consecințele benefice la nivel individual și social, mai ales în cazurile în care omenirea se confruntă cu puterea corupătoare și perturbatoare a unei epidemii, va trebui, mai întâi, să explorăm conceptul de moarte, așa cum el este definit de către Sfinții Părinți ai Bisericii.

Întreaga lume reprezintă o sinteză de elemente pe care se bazează mișcarea și, în consecință, dezvoltarea, micșorarea, evoluția speciilor[10] și continuitatea vieții. Schimbările care au loc într-un organism fizic, în contextul unei lumi în continuă mișcare și evoluție, indică întocmai existența ființelor ca alterare, stricăciune[11] și sinteză[12]. Adică, nimic nu poate să existe în lume fără a suferi alterarea. Acestor două principii, adică *sintezei* și *stricăciunii,* li se datorează orice „diviziune" în cadrul lumii. Stricăciunea duce la dezintegrare, iar sinteza la creație[13], ceea ce arată clar că creația și dezintegrarea nu sunt două dimensiuni diametral opuse între ele, ci reprezintă cele două fațete ale unuia și aceluiași lucru.

...nimic nu poate să există în lume fără a suferi alterarea. Acestor două principii, adică sintezei și stricăciunii, li se datorează orice „diviziune" în cadrul lumii. Stricăciunea duce la dezintegrare, iar sinteza la creație.

Așadar, omul, ca parte a acestei lumi, nu poate, în mod corespunzător, să fie diferențiat de această realitate unitară a creației și a descompunerii. La fel ca toate ființele create, tot așa și el a fost creat din sinteza elementelor opuse,

Πουρναρᾶ, Θεσαλονίκη, 1985, p. 161 ș.u.

9 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* în PG 91, 665 C-668 C.

10 Nu în sensul darwinist, adică de la o specie la alta, ci în cadrul fiecărei specii ca atare (n. trad.).

11 Sau deteriorare, degradare etc. (n. trad.).

12 Pentru mai multe detalii, vezi N. Ξιώνη, *Ἄνθρωπος καί Κοινωνία. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καί ἡ ἀνθρώπινη φύση,* τ. Α', ἐκδ.Ἔννοια, Ἀθήνα, 2020, p. 67 ș.u.

13 *Ibidem,* p. 292 ș.u.

care sunt caracterizate de către *Sfânta Scriptură* prin termenii generali „bărbat" și „femeie", urmând, în continuare, evoluția dinamică a ființelor. În acest proces de creație a omului, stricăciunea, care se bazează, din punct de vedere teologic, pe negarea prezenței unificatoare a lui Dumnezeu, îl conduce pe om, precum și pe toate ființele din lume, la „divizare", cu alte cuvinte, la descompunerea elementelor sale constitutive. Tocmai această „divizare" este pentru Biserică moartea, altfel spus, separarea elementelor constitutive ale fiecărei ființe[14].

Moartea omului are trei stadii[15]. Primul stadiu este moartea existențială, care indică divizarea omului unitar în elementele lui constitutive de „bărbat" și „femeie"[16]. Al doilea stadiu este moartea ipostatică, adică despărțirea sufletului de trup, iar al treilea stadiu este moartea care se referă la trupul material, care se sfârșește prin descompunerea și destrămarea elementelor lui materiale din care este compus[17]. În acest fel, avertismentul lui Dumnezeu adresat omului este aplicat în mod universal, „căci, în ziua în care veți mânca din el[18], veți muri negreșit"[19]. Și aceasta pentru că avertismentul nu se referă doar la despărțirea sufletului de trupul uman, ceea ce înțelegem noi, astăzi, prin moartea biologică, ci la însăși această existență umană, ceea ce înseamnă nu o simplă moarte, ci „faptul de a locui" în stricăciunea morții[20].

Semnificația „locuirii" în moarte față de moartea simplă constă în faptul că moartea nu este sfârșitul omului, ci o stare permanentă, în care există continuu simțirea morții, fără posibilitatea izbăvirii de ea. Această constatare duce la concluzia că pricina locuirii omului în moarte nu se poate să i se datoreze lui însuși. Dacă pricina morții s-ar datora omului însuși, altfel spus, dacă ar depinde de integritatea (omul perfect) sau de insuficiența (omul incomplet) facultăților sale spirituale și biologice, atunci nu ar exista o continuitate în locuirea omului întru moarte, ci moartea ar constitui sfârșitul vieții umane. Stricăciunea omului ar duce la inexistența lui și, împreună cu el, ar dispărea și moartea însăși, ca sfârșit al existenței sale. Prin urmare, cauza morții ar trebui să fie căutată în afara existenței umane, cu alte cuvinte, în condițiile care determină „locuirea" [omului] într-o anumită stare, fără ca aceste condiții să amenințe însăși firea umană.

Într-adevăr, condițiile mediului înconjurător al omului pot să fie schimbate, fără să amenințe direct viața umană. Această schimbare modifică posibilitățile de locuire a omului în aceste noi condiții de viețuire, care pot să-i fie potrivite și să corespundă potențialităților umane sau să-i fie nepotrivite cât îl privește și să creeze premise de trudă, suferință și moarte[21]. Un exemplu pentru mai buna în-

14 *Ibidem*, p. 299 ș.u.

15 Sau etape, faze (n. trad.).

16 *Facerea* II, 23 și III, 20.

17 Sfântul Grigorie de Nyssa, *La Sfintele Paști (Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα)*, în *GREGORII NYSSENI OPERA*, vol. IX, W. Jaeger, G. Heil (editors), Brill, Leiden, 1992 (= JAEGER IX), p. 263 (PG 46, 673 B).

18 Adică din „pomul cunoștinței binelui și răului" (n. trad.).

19 *Facerea* II, 17 (*ᾗ δ› ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ› αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε).* De precizat că, făcând o nouă traducere în limba română a acestui verset, care diferă de traducerea consacrată, se observă că Dumnezeu vorbește la plural, deși i se adresează doar lui Adam, dar ca și când Dumnezei îi are în vedere atât pe Adam, cât și pe Eva (n. trad.).

20 Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, *Περὶ Ἐνανθρωπήσεως*, 3, *Sources Chrétiennes (= SC)* 199, σελ. 274 (PG 25, 101D): „căci faptul de a muri negreșit, ce altceva ar însemna decât doar faptul de a muri, dar și faptul de a locui în stricăciunea morții? *(τὸ δὲ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ τὸ μὴ μόνον ἀποθνῄσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ διαμένειν;).*

21 Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia în Lachizi (Ὁμιλία ἐν Λακίζοις)*, în *PG* 31, 1453 C-1453 A: „Căci unul [altfel spus, cosmosul sau universul, adică lumea cu toate cele din ea, excepție făcând omul] a venit prin poruncă la faptul de a fi, celălalt [adică omul], a fost zidit cu mâna lui Dumnezeu. Și unul a fost zidit pentru om, iar omul pentru Dumnezeu, ca să fie slăvit Dumnezeu; soarele ca să le slujească oamenilor... Căci nu l-a creat mai întâi [Dumnezeu] pe om, ca să nu fie zidit sărac[, adică privat de condițiile care îi sunt necesare pentru viața lui], ci a făcut cerul, pe care l-a zidit acoperământ natural [al omului], a întins pământul, pregătindu-l ca pe un teritoriu stabil

țelegere a importanței condițiilor de viețuire este schimbarea condițiilor mediului înconjurător de viață care predomină pe pământ. Transformarea lor în condițiile unei alte planete, de exemplu, Marte, ar însemna imediat moartea omului, oricât de sănătos ar fi el. Astfel, devine clar că, indiferent de cauza care creează noile condiții de viețuire ale omului, acestea sunt cele ce fac ospitalier sau neospitalier mediul său de locuire. Desigur, acest lucru nu înseamnă, concomitent, și inexistența lui prin constrângere într-un mediu neospitalier. Fiindcă moartea nu provine de la el însuși, ci din schimbarea condițiilor de viață, care încetinesc sau măresc alterarea și stricăciunea organismului uman, ducând la divizarea elementelor fizice și la moartea omului, fără ca să distrugă, în același timp, însăși firea omului.

Cu toate acestea, mediul de viață al omului nu este ceva dat și independent de el însuși. Acesta se formează pe baza propriilor sale preferințe și alegeri (premeditare[22]). Așa, în același mediu pot să fie modificate condițiile de viață, fără a fi necesară schimbarea spațiului vital al omului, care influențează cursul vieții sale; este suficientă modificarea calitativă a însuși mediului său vital. Un exemplu în acest sens este poluarea mediului înconjurător sau dezvoltarea tehnologiei și a geneticii, care provoacă noi moduri și o nouă calitate a vieții, afectând sănătatea și durata preconizată de viață a omului, fără ca acest lucru să însemne că schimbările din viața omului rezultă din mutarea lui într-un alt loc sau pe o altă planetă[23]. Cu

---

pentru picioarele omului" (Ὁ μὲν γὰρ προστάγματι εἰς τὸ εἶναι παρῆλθεν· ὁ δὲ χερσὶ Θεοῦ διεπλάσθη. Καὶ ὁ μὲν ἐκτίσθη διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἄνθρωπος δὲ διὰ Θεόν· ἄνθρωπος, ἵνα Θεὸς δοξασθῇ· ἥλιος, ἵνα ἀνθρώποις ὑπηρετῇ.... Οὐ γὰρ πρῶτον ἐποίησεν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ πτωχὸς κτισθῇ ἀλλ' ἐποίησεν οὐρανὸν, σκέπην αὐτοφυῆ κτίσας, ὑπεστόρεσε τὴν γῆν, ἰσχυρὸν ἔδαφος τοῖς ποσὶ προετοιμάζων τοῖς τοῦ ἀνθρώπου); vezi și Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului (Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου)*, II, în *PG* 44, 132 C-133 B: „[De ce a fost plăsmuit omul ultimul în zidire.] Căci încă nu apăruse acest mare și prețios bun, adică omul, printre vietățile lumii. Deoarece nu era firesc să apară stăpânul înainte de supuși, ci după ce a fost pregătită împărăția, urma să fie arătat cel ce împărățește, adică abia după ce Făcătorul a toate a pregătit un fel de sălaș împărătesc pentru cel ce urma să împărățească... De aceea, omul a fost introdus ultimul în zidire, nu ca un disprețuit aruncat la urmă, ci ca unul care, încă din clipa facerii sale, se cădea să fie împărat al supușilor lui ([Διὰ τί μετὰ τὴν κτίσιν τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος.] Οὕπω γὰρ τὸ μέγα τοῦτο καὶ τίμιον χρῆμα ὁ ἄνθρωπος τῷ κόσμῳ τῶν ὄντων ἐπεχωρίαζεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν ἄρχοντα πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀναφανῆναι, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς πρότερον ἑτοιμασθείσης, ἀκόλουθον ἦν ἀναδειχθῆναι τὸν βασιλεύοντα, ἐπειδὴ τοίνυν οἷόν τινα βασίλειον καταγωγὴν τῷ μέλλοντι βασιλεύειν ὁ τοῦ παντὸς ποιητὴς προηυτρέπισεν.... Διὰ ταῦτα τελευταῖος μετὰ τὴν κτίσιν εἰσήχθη ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὡς ἀπόβλητος ἐν ἐσχάτοις ἀποῤῥιφεὶς, ἀλλ' ὡς ἅμα τῇ γενέσει βασιλεὺς εἶναι τῶν ὑποχειρίων προσήκων)". Firește, creația precedentă a lumii, care va constitui mediul și condițiile de viață ale omului, nu se referă doar la viața sa paradisiacă și în comuniune cu Dumnezeu, ci și la locuirea și supraviețuirea lui în noile condiții care vor fi create după căderea lui.

22 Sau chibzuință (n. trad.).

23 Prezentând dimensiunea legăturilor celor trei categorii ontologice ale realității sensibile cu mediul lor de viață, W. Pannenberg observă că, în timp ce plantele se înmulțesc de la sine în spațiul în care se află, iar ființele vii se adaptează la mediul lor, pe baza propriilor instincte, omul nici nu se delimitează la mediul său înconjurător, nici nu se adaptează la acesta. Deschis față de toate impresiile și surprizele (Überaschungen) pe care i le oferă viața, el încearcă nu doar să cuprindă mediul său înconjurător, ci, mișcându-se permanent către ceva nou și diferit de ceea ce posedă, să transcendă însăși realitatea în cadrul căreia se află. Însă, deoarece această străduanie vizează cuprinderea lumii înconjurătoare, care cuprindere are ca scop simfonia eului cu realitatea, ceea ce prevalează în formarea mediului înconjurător nu este realitatea ca atare, ci eul său însuși. Astfel, omul nu poate să scape de conflictul eului cu lumea, adică de cel al autoreferențialității (Ichbezogenheit) cu orientarea spre lume (Weltoffenheit), și îngrădit fiind într-o „metafizică" a eului,

alte cuvinte, nu se schimbă locul de ședere al omului cu vreun altul, ci locul în sine, care este modificat de către alegerile fiecărui om, poate să fie ideal pentru viața lui și să-i asigure faptul de „a trăi bine", dar, în același timp, poate să fie total nepotrivit sau chiar și dăunător pentru altcineva. În felul acesta, se observă că același loc de viețuire al omului poate să fie viață și moarte, adică „rai" și „iad" în mod concomitent[24].

Așadar, moartea, ca divizare și despărțire a vieții, nu poate să fie abordată doar de către Știință. Știința contribuie, pe de o parte, la menținerea condițiilor de viață deja existente, iar pe de altă parte, la crearea altora, care, deși completează golurile create din cauza alterării și stricăciunii materiale, nu pot să fie noi. În cazul în care condițiile de viață sunt diferite, atunci, pe baza teoriei evoluționiste, este sigur că cel mai mare număr de oameni nu va putea să se adapteze imediat la condițiile modificate, cu rezultatul că va ajunge la moarte. Se va crea un nou mediu înconjurător, în care omul nu va fi sigur că mai poate să supraviețuiască. Doar o mică parte a umanității, care se va adapta la condițiile diferite de viețuire, va continua să existe. Acest nou mediu înconjurător este creat, în zilele noastre, atât la un nivel politic, cât și la un nivel științific.

În ceea ce privește schimbările care sunt realizate la nivel științific – și, mai concret, cu vaccinarea în masă a populației mondiale, după cum s-a întreprins în cazul Covid-19 – există alții, mai competenți, având cunoștințe științifice specializate, care ar putea să semnaleze aceste schimbări și consecințele pentru organismul uman. Cercetarea efectelor secundare, de pildă, pot să conducă la studiul și constatarea modificărilor organice ale omului, care reprezintă cauza efectelor secundare și, în felul acesta, să fie localizate schimbările la care ținteşte vaccinarea în masă. Totuși, indiferent de caz, oricare ar fi schimbările organismului care sunt produse prin intervenția omului și nu constituie o evoluție firească, ele presupun, prin intermediul alterării și al stricăciunii, descompunerea elementelor care alcătuiesc organismul uman și, prin urmare, moartea. Cu toate acestea, ar putea cineva, la nivel politic, să formuleze câteva gânduri, care au dimensiuni sociale și morale.

---

cu alte cuvinte, într-o încercare nesfârșită de autodeterminare prin intermediul lumii, în loc să ajungă la recunoașterea lui Dumnezeu, ca singura posibilitate de unitate a eului cu lumea, el ajunge, într-un final, la închiderea egoistă în sine (Ichhaftigkeit), care este și păcatul omului prin excelență (idem, *Was ist der Mensch? Die Anthropologie der Gegenwart im Lichte der Theologie*, ἐκδ. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 19765, p. 42 ș.u. Așadar, relația omului cu mediul înconjurător nu este pentru Pannenberg ceva dat, nu reprezintă spațiul obiectiv de viață, așa cum este pentru plante și viețuitoarele vii, ci obiectul gnostic, căruia omul îi dă sens și pe care, apoi, îl folosește pentru autodeterminarea sa. Din această perspectivă, prin urmare, spațiul de viață al omului nu este mediul său de viață determinat din punct de vedere ontologic, ci cel „nuanțat" calitativ de către el și pentru el. Și pentru această percepție „modificată" a lumii responsabil este, desigur, omul, adică eul său, din moment ce omul își transformă legătura dintr-una ontologică (acceptare a mediului înconjurător și a valorii sale după cum sunt date) într-una morală (acceptare în funcție de uzul valoric, având ca scop autodeterminarea-eul), vezi G. Kaufman, „Imago Dei als Geschichtlichkeit des Menschen", în *Der Mensch als Bild Gottes*, coord. L. Scheffczyk, Ed. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmastadt, 1969, p. 475 ș.u.

24 Vezi N. Ξιώνη, *Ἄνθρωπος καί Κοινωνία*, p. 324 ș.u.

Pe baza descrierii de mai sus a morții, ca divizare și destrămare a unității, moartea se impune societății prin divizarea coeziunii umane. Mijlocul uzitat, de obicei, este sciziunea socială, care a fost întreprinsă, în perioada recentei pandemii, prin distingerea dintre cei vaccinați și cei nevaccinați sau prin vaccinarea obligatorie a cetățenilor, abolindu-se dreptul inalienabil al autodeterminării omului. Această sciziune conduce la destrămarea și dezintegrarea păturii sociale, adică la moartea societății. În acest sens, edificatoare sunt cuvintele prim-ministrului grec[25], din care se deduce divizarea socială, oricât de mult a încercat el să ascundă conținutul scindării. El spune în mod concret: „Din momentul în care cei vaccinați se află, de facto, într-o altă poziție decât cei nevaccinați cât privește riscurile pandemiei, din clipa în care vaccinarea gratuită sigură este, în mod direct, accesibilă tuturor, ar fi absurd și periculos să fie valabile aceleași lucruri pentru toți. Atenție, noi nu urmărim sciziuni"[26].

Discursul respectivei persoane politice, care este reformulat în diferite moduri de către mulți politicieni și oameni de știință din întreaga lume, distinge clar două categorii sociale de oameni, dintre care una este identificată drept periculoasă și va trebui să fie abordată în consecință. Dezmințirea acestei formulări de scindare a venit, în esență, de la studiile științifice, care, referindu-se la efectele bolii, nu-i separă pe oameni în vaccinați sau nevaccinați. Concret, în conformitate „cu revistele *Nature* și *Times of New York,* vin dovezi din diferite țări, care par să confirme temerile unor oameni de știință: Varianta Delta are mai multe șanse să-i infecteze pe cei vaccinați și, în continuare, să se răspândească și prin intermediul lor. Datele din SUA, Marea Britanie și Singapore, obținute în urma testelor Covid-19, arată că cei vaccinați, care sunt infectați cu Delta, pot să aibă atâta încărcătură virală în nas, cât și cei nevaccinați. Acest lucru înseamnă cel mai probabil că, în ciuda protecției vaccinurilor, cei vaccinați pot să le transmită altora virusul"[27].

Prin urmare, pe baza studiilor recente, conform cărora cei vaccinați sunt infectați și infectează, probabil, mai mult decât cei nevaccinați, divizarea societății pe baza transmiterii virusului nu este justificată. În plus, mutația Delta în sine a dezvăluit creșterea și evoluția continuă a virusului, ocolind protecția vaccinului, care [ar fi trebuit să funcționeze] ca un mijloc de încetare a epidemiei, demonstrând, astfel, că vaccinul nu împiedică nici dezvoltarea virusului; din contră, el contribuie, mai degrabă, la mutația unor forme mai rezistente ale virusului, care pot fi mult mai dăunătoare pentru organismul uman. Și se naște întrebarea logică: Unde țintea diviziunea social-axiologic-morală a societății? Societatea, așa cum era prezentată în acea epocă, nu se distingea doar între cei vaccinați și cei nevaccinați, ci între cei „buni", care se vaccinează, și cei „răi și periculoși", care nu se vaccinează. În felul acesta, se ivește o problemă morală majoră, care are drept consecință destrămarea societății, adică dezintegrare, confruntare și eroziune socială, cu alte cuvinte, moartea socială. Dacă acest lucru predomină și în gru-

25 Este vorba despre prim-ministrul grec Chiriac Mițotachis, care se află, actualmente, la cel de-al doilea mandat (început din iunie 2023), primul avându-l în perioada 2019-2023, când autorul și-a redactat prezentul referat (n. trad.).

26 https://www.iefimerida.gr/politiki/oikonomoy-sto-trapezi-i-epektasi-toy-ypohreotikoy-emboliasmoy (accesat la 26.08.2021; reaccesat la 19.01.2023; sublinierile sunt ale autorului).

27 https://www.ethnos.gr/ygeia/170136_koronoios-metallaxi-delta-ayximenes-pithanotites-na-metadothei-apoemboliasmenoys (accesat la 13.08.2021; sublinierile sunt ale autorului); vezi și https://www.tanea.gr/2021/10/29/health/koronaios-oi-pliros-emvoliasmenoi-metadidoun-eksisou-tin-covid-19-alla/ (accesat la 13.08.2021).

purile sociale mai mici, după cum sunt grupurile de prieteni, cele familiale și chiar cele sportive, atunci nu va trebui să ne preocupe atât de mult sănătatea individuală, cât dezintegrarea socială, în care va domina legea junglei. Adică, în numele solidarității sociale, care înseamnă altceva și a fost utilizată, într-un mod exagerat, pentru vaccinarea universală, va predomina concepția maniheistă a confruntării dintre bine și rău, unde binele, care este reprezentat de către cei vaccinați, va combate răul, care este reprezentat de către cei nevaccinați. De asemenea, cei nevaccinați, care simt amenințarea vaccinului prin efectele lui secundare și consideră că este bine să nu se vaccineze, îi vor combate, în numele solidarității, pe cei vaccinați, care vor să impună vaccinul cu consecințele sale dezastruoase asupra sănătății și vor fi tratați ca fiind ei cei răi. Astfel, deja argumentului solidarității sociale, care a fost invocat în favoarea vaccinării, i se inoculează confruntarea socială, în timp ce vaccinul, despre care s-a dovedit științific că nu asigură încetarea transmiterii și mutației continue a virusului și, în consecință, nici sănătatea, ar putea să fie perceput ca sinteza dintre bine și rău, care ar duce la distrugerea oricărei forme de socialitate; căci unul l-ar combate pe celălalt, după cum s-a și petrecut în multe cazuri, de vreme ce toți păreau, concomitent, buni și răi.

...societatea contemporană, depășind cu ajutorul științei limitele firești ale existenței umane și încercând să creeze un nou mediu vital, prin noile condiții de viață pentru om, va ajunge la autodizolvarea ei, din cauza percepției amestecate, care va cuprinde, în același timp, binele și răul, adevărul și eroarea, realitatea și fantezia.

Această ultimă evoluție amintește de cunoașterea pe care Protopărinții [Adam și Eva] au voit să o dobândească, dorind să-și depășească limitele firești ale posibilităților cognitive. *Gustând* din fructul pomului cunoștinței binelui și răului, după cum, în zilele noastre, știința *gustă* noile vaccinuri, dobândind, cu alte cuvinte, o cunoaștere amestecată, Protopărinții au cunoscut efectele gustării, care au fost întreruperea comuniunii lor cu Dumnezeu și, în continuare, stricăciunea și moartea. Acest lucru se va petrece și în societatea contemporană, care, depășind cu ajutorul științei limitele firești ale existenței umane și încercând să creeze un nou mediu vital, prin noile condiții de viață pentru om, va ajunge la autodizolvarea ei, din cauza percepției amestecate, care va cuprinde, în același timp, binele și răul, adevărul și eroarea, realitatea și fantezia. Prin urmare, după dezintegrarea socială, [societatea] va ajunge la decăderea morală și exterminarea grupurilor și indivizilor care o compun. În felul acesta, păcatul strămoșesc va fi repetat în cadrul aceleiași societăți, care păcat s-a bazat pe aroganța omului de a se considera egal cu Dumnezeu și a condus la moarte. Societatea umană, prin distrugerea păturii sociale, se va autodizolva prin dezintegrarea elementelor sale constitutive.

Cel mai trist dintre toate este că la această situație politică și la cursul umanității contribuie, prin poziția ei, și Biserica [din Grecia][28], deși ea ar trebui să se opună forțelor de divizare și să aducă drept contrapondere unitatea vieții sacramentale, care îi caracterizează însăși propria ei existență. Apoi, prin lucrarea sa pastorală și practica ei liturgică, s-ar cuveni ca ea să-i unească nu doar pe oamenii diferiți din punct de vedere biologic, social și cultural, ci și pe cei bolnavi cu cei sănătoși, după cum Sfântul Apostol Pavel formulează, cu claritate, în a sa *Epistolă I către Corinteni,* pentru membrii trupului Bisericii: „și pe cele ale trupului care ni se par că sunt mai de necinste, pe acelea cu mai multă evlavie[29] le îmbrăcăm; și cele necuviincioase ale noastre au mai multă cuviință, iar cele cuviincioase ale noastre n-au nevoie de acoperământ"[30].

Diferențierea Bisericii, ca Trup al lui Hristos, de societatea umană și de caracteristicile ei speciale se fundamentează pe faptul că ea nu este o instituție sau un organism care funcționează conform principiilor și legilor naturii și ale oamenilor. Biserica este, după har, Trupul lui Hristos, care este constituită, după lucrare, de către Dumnezeu, iar prin intermediul vieții sacramentale este condusă de către Însuși Cuvântul lui Dumnezeu. Biserica este unirea celor care se află distanțați între ei și, prin urmare, nu ar trebui să predomine diviziunile care au fost impuse de către comunitatea politică și științifică în viața ei duhovnicească. Dimpotrivă, s-ar cuveni ca ea să aducă drept contrapondere viața duhovnicească și să reprime demonizarea și divizarea societății. Așa cum înțelegem din toate acestea, boala Covid-19, problema vaccinurilor, după cum și orice alt subiect științific, nu reprezintă exclusiv doar o chestiune medicală sau pur tehnică, ci au, în mod clar, dimensiuni sociale, morale și spirituale. Aceste dimensiuni morale și spirituale ar fi trebuit ca Biserica să le fi perceput și să promoveze cuvântul său teologic și experiența sa bimilenară, exercitându-și lucrarea sa pastorală, care constă în unitatea omului cu Dumnezeu și a oamenilor între ei. Cu toate acestea, în loc să reacționeze pe baza vieții și a experienței sale, ea [este atrasă][31] să-și interpreteze, de cele mai multe ori, viața duhovnicească prin termeni științifici și să se alinieze, în cele mai multe, cu societatea din fiecare timp, care este lipsită, în mod sigur, de spiritualitate și viață sacramentală.

Așadar, problema pe care comunitatea politică și științifică o evidențiază drept confuzie dintre Știință și Teologie, adică dintre cunoașterea

28 Autorul se referă la situația din Grecia, unde, pentru o vreme, ierarhi și clerici, destul de mulți, au îngăduit scindarea credincioșilor între cei vaccinați și cei nevaccinați, accesul la slujbe fiind chiar îngăduit, în unele biserici, doar celor vaccinați. Nu a fost cazul Bisericii Ortodoxe din România, care nu a cultivat o asemenea scindare sau sciziune (n. trad.).

29 Sau „cinste", dacă avem în vedere termenul grecesc „τιμή", folosit în textul original (n. trad.).

30 *I Cor.* XII, 23-24.

31 Atât de către cei care sunt în interiorul ei, cât și de cei care acționează din afara ei (n. trad.).

ştiinţifică şi credinţa Bisericii, şi soluţionarea ei consecutivă, prin distingerea lor şi delimitarea Teologiei numai la actele sfinţitoare ale Bisericii şi la spiritualitatea ei extramundană, nu reprezintă un lucru real. Problema o constituie cuvântul teologic şi viaţa sacramentală, [deoarece ambele] îl ajută pe om să depăşească modul sistemic de viaţă al societăţii contemporane şi să îşi asigure libertatea reală faţă de orice fel de dependenţă, libertate pe care nicio ştiinţă sau politică nu doreşte să o asigure. Problema nu este virusul; cu asemenea feluri de virusuri s-a confruntat umanitatea în trecut şi se va confrunta şi în viitor. Problema este, în primul rând, *modul de abordare* a virusului, care mod promovează teroarea, frica faţă de viaţă şi o nouă normalitate, care deserveşte, probabil, actualele interese economice şi politice. Căci crearea de noi condiţii politice, adică a unui nou sistem politic, care nu sprijină libertatea voinţei umane, după cum o cunoaştem din vechea filosofie greacă şi din reformularea ei prin credinţa creştină, caracterizându-l pe omul în sine ca om, ar însemna anularea autodeterminării omului şi „crearea" unui nou om, care va dezvolta *adaptabilitatea* la fiecare ordin al intereselor locale şi internaţionale. În al doilea rând, o problemă o reprezintă *modul de vindecare* a virusului, care vesteşte o nouă viaţă şi un nou mediu de viaţă pentru om. În acest caz, sunt create noi date pentru supravieţuirea omului, despre care nu suntem siguri dacă omul va putea să supravieţuiască în cadrul lor. Dezvoltarea tehnologiei, care reprezintă fundamentul noilor metode de vindecare, iar ele trimit la inteligenţa artificială, duce la degradarea valorii omului, în ciuda faptului că făgăduiesc ridicarea ei. Însă, ambele cazuri, în care omul joacă un rol principal, au, la modul absolut, un caracter moral şi spiritual, ceea ce înseamnă că nu doar lumea tehnocratică, ci şi cea spirituală şi cea religioasă va trebui să contribuie substanţial la noua reconfigurare a viitorului, astfel încât să fie evitate greşelile aroganţei şi defăimării omului. În zilele noastre, Biserica este chemată la această lucrare, prin activitatea sa pastorală, iar pe baza experienţei sale sacramentale să pecetluiască în Hristos noua eră.

Traducere din limba greacă și adnotări de Ion Marian Croitoru.